

ZNAČENJE "CRTICA" VJEKOSLAVA SPINČIĆA

Mirjana Strčić

Vjekoslav Spinčić (1848., Spinčići, Kastavština 1933., Sušak), svećenik, profesor, političar i hrvatski narodni preporoditelj Istre i Kvarnerskih otoka, ostavio je imponantan publicistički opus; u okviru njega nalazi se i knjiga "Crtice iz hrvatske književne kulture Istre", koja ima i znanstvenih komponenata, a objavljena je 1926. kao odgovor na potpuno zatiranje hrvatstva u Istri od strane državnoga talijanskog fašističkog režima.

Kako je došlo do nastanka glasovitih "Crtica iz hrvatske književne kulture Istre", objavljenih 1926. godine, obavijestio nas je sâm Vjekoslav Spinčić¹ u "Predgovoru" te svoje knjige sa sasvim određenim podnaslovom: "Kojim sam povodom i kojom svrhom ove crtice napisao". Povod je bila knjiga objavljena 1913. god. u Trstu pod naslovom "La coltura letteraria di Trieste ed Istria" (autor Baccio Ziliotto), koja je za Vjekoslava Spinčića bila takav izazov da je on naprosto morao prihvatiti bačenu rukavicu i parirati u teškome nevremenu koje je trajalo 20-ih godina s ciljem da dokaže kako je bazična pisana kulturna baština u Istri hrvatska, a ne talijanska. Svoj je cilj Spinčić izravno i formulirao: "Svrha mi bijaše, da se stane na kraj talijanskim prikazivanjima Istre i na književnom polju; da se pokaže kako literarna kultura Istre ne samo da nije sva talijanska, nego da je hrvatska od talijanske starija i jača, da ima u Istri naših također književnih spomenika od davne davnine, te da bar Hrvati i drugi Jugoslaveni i Slaveni u opće saznanu za istinu i na tom polju..."²

Stoga je isticanje rodoljubne, bolje rečeno nacionalno-političke pobude, za hrvatskoga preporodnog borca kakav je bio Spinčić u tome trenutku gotovo bilo neizbježno. "Crtice" su pisane 1923. i 1924. godine, u vrijeme kada je Istra bila pod talijanskom okupacijom, na početku razdoblja kada je talijanska fašistička vlast htjela učiniti sve da zatre i zadnji trag hrvatstva u toj zemlji. Do polovice 20-ih godina slomljen je otvoreni otpor većinskoga, hrvatskoga pučanstva, pa i onaj oružani (Labin, Raša, Proština), a do kraja toga desetljeća Istra je po svim svojim vanjskim oznakama davala privid talijanske

¹ Spomen-knjiga proslave 60-godišnjice zastupnika naroda prof. Vjekoslava Spinčića u Kastvu 22. i 23. oktobra 1908., Kastav, 1909.; Vjekoslav Spinčić, Crtice iz književne kulture Istre, Zagreb 1926. i 1986.; Kastav i Kastavština u prošlosti i sadašnjosti, Samobor 1931.; Ivo Beuč, Rukopisna ostavština Vjekoslava Spinčića, Arhivski vjesnik III, 3, Zagreb 1960., 233-278, i s drugima Rukopisna ostavština Vjekoslava Spinčića. Inventar. Zagreb 1993.; Andrej Gabršček, Spinčić in Slovenci, Istra V, 26, Zagreb 1933.; Petar Strčić, Vjekoslav Spinčić o zrinško-frankopanskoj uroti, Historijski zbornik 25-26, Zagreb 1973., 327-341, i Spinčićeva rukopisna ostavština u Arhivu Hrvatske, Istra XXII, 2-3, Pula 1984., 105-111.

² Spinčić, Crtice, n. dj., 3-4.

zemlje te djelovala poput bilo koje pokrajine na Apeninskom poluotoku. Naravno, hrvatsko je stanovništvo očuvalo svoje nacionalno osjećanje, brižno ga njegujući u okrilju obiteljskoga života ili, pak, u jedinim punktovima hrvatstva – u scoskim crkvama. Sudionici hrvatskoga narodnog preporoda i političkih borbi za prava istarskih Hrvata iz XIX. stoljeća, borbi koje su se potom vodile sve do I. svjetskog rata, nakon raspada Austro-Ugarske i talijanske okupacije Istre 1918. god. našli su se u tragičnoj situaciji da bespomoćno prisustvuju slomu i propasti svih nastojanja i rezultata postignutih u višedesetljetnoj borbi s talijanaško-talijanskom hegemonijom.³

Vjekoslav Spinčić taj je slom doživljavao još teže jer je upravo on bio u samome predvodničkom vrhu toga pokreta, zajedno s Matkom Leginjom⁴ i Matkom Mandićem⁵, a nakon biskupa Jurja Dobrile⁶, Mata Bastiana⁷ i Dinka Vitezovića⁸. U međuraću, pak, jedini način borbe bila je pisana riječ, i to izvan okupirane Istre, pa se i Spinčić svojim "Criticama" pridružio cijeloj skupini hrvatskih istarskih književnika koji su u emigraciji, uglavnom u tadašnjoj Kraljevini SHS odnosno Jugoslaviji, sa zebnjom i strahom pratili događaje u zavičaju ili su se svojim objavljenim ostvarenjima nastavili boriti za nj.⁹

Bogata Spinčićeva rukopisna ostavština može danas potvrditi koliko je napora – i samoga Spinčića, i njegovih prijatelja – uloženo u nastojanja da "Crtice" dospiju u što više ruku, bilo u samoj Istri, bilo u međuratnoj Jugoslaviji ili Italiji.¹⁰ Isto tako, u joj

³ Usp., npr.: Božo Milanović, Hrvatski narodni preporod u Istri 1 i 2, Pazin 1967. i 1973.; Jaroslav Šidak-Mirjana Gross-Igor Karaman-Dragovan Šepić, Povijest hrvatskog naroda 1860-1914., Zagreb 1968.; zbornik Hrvatski narodni preporod u Dalmaciji i Istri, Zagreb 1969.; Knjiga o Istri, Zagreb 1968.; Josip Percan, Obzori istarskog narodnjaštva. Antologijski izbor tekstova iz "Naše sloge" 1870-1915., Pula-Rijeka sv. 1-2/1986., sv. 3/1989.; Jaroslav Šidak-Vinko Foretić-Julije Grabovac-Igor Karaman-Petar Strčić-Mirko Valentić, Hrvatski narodni preporod. Ilirski pokret, Zagreb 1988.; Mirjana Strčić, Temelji književne epohe. Svećenci u hrvatskom narodnom preporodu Istre i Kvarnerskih otoka. Pazin- Rijeka 1994.

⁴ Matko Laginja, Književna djela i rasprave, Pula-Rijeka, 1983., bibliografija na str. 31-37, izradili Mirjana i Petar Strčić; Petar Strčić, Hrvatski narodni preporoditelj i ban dr. Matko Laginja, Zbornik Društva za povjesnicu Klane 1, Klana 1995., 9-39, s bibliografijom na str. 33-38.

⁵ Viktor Car Emin, Matko Mandić. Osvrt na njegov život i rad. Samobor 1938.

⁶ Osnovna literatura: Cvjetko Rubetić, Vjekopis Dra Jurja Dobrile biskupa tršćansko-koparskoga prije poročko-puljskog, Zagreb 1882.; Biskup dr. Juraj Dobrila – spomen-knjiga stogodišnjice njegovoga rođenja, Pazin 1912.; Milanović, Hrvatski, n. dj., sv. 1, osobito str. 197-321; Istarski preporoditelj Juraj Dobrila 1812-1882., Pazin 1985.; M. Strčić, Temelji, n. dj., 59-91.

⁷ Marin Sabić, Mate Baštijan, istarski pjesnik i preporoditelj hrvatske misli u Istri, Vienac XXI, 4-5, 7-12, Zagreb 1889., i Mate Baštijan kao dramatski i epski pjesnik, isto, XXVII, 22-31, Zagreb 1895.; Petar Strčić, Mate Bastian. Istarski preporoditelj, političar i pjesnik. Istarski mozaik V, 6, Pula 1967., 353-365; Mirjana Strčić, Istarska beseda i pobuna 1-2, Pula 1984. i 1985., Mate Bastian kao književnik, Fluminensia, III, 1/2, Rijeka 1991., 101-109, i Temelji, n. dj., 93-114.

⁸ Petar Strčić, Dinko Vitezić i ribarstvo uz istočnu obalu Jadrana u drugoj polovini XIX stoljeća, Jadranski zbornik 6, Rijeka- Pula 1963-1965., 341-370, i Pisma Dinka Vitezovića Vatroslavu Jagiću (1891-1893), Vjesnik historijskog arhiva u Rijeci i Pazinu, sv. 11-12, Rijeka 1966-1967., 201-220.

⁹ Na književnom i kulturnom području borbu za hrvatsku Istru vodila je cijela skupina izbjeglih istarskih Hrvata, među njima i oni koji su započeli književno stvarati u epohi hrvatskoga narodnog preporoda u Istri i na Kvarnerskim otocima, kao, npr. Rikard Katalinić Jeretov, Viktor Car Emin, Josip A. Kraljić i dr., ali naraštaj mladih, s najistaknutijim Dragom Gervaisom i Matom Balotom (Mirjo Mirković). Osobito valja istaknuti značenje glasila "Istra", pokrenutoga u Zagrebu 1929. godine, oko kojega se 30- ih godina bila sakupila cijela grupa istarskih intelektualaca u međuratnoj Jugoslaviji.

¹⁰ U Spinčićevoj ostavštini mogu se naći točni podaci o raspačavanju "Crtica", bilo u tadašnjoj Istri, bilo u Kraljevini SHS, a navedena su i imena osoba koje su dalje prenijele veći broj primjeraka knjige. (Sveučiliš-

ostavštini nalazimo i svjedočenja o strahu kojim su talijanske vlasti dočekale Spinčićeve "Crtice", o zapljeni kompleta te knjige koji su bili poslani u Trst.¹¹

Dokazujući hrvatstvo Istre, Spinčić je u svojoj knjizi nastojao obuhvatiti sve vidove kulturne i umjetničke djelatnosti. Na jednom je mjestu htio sakupiti sve ono što je o Istri rečeno na više mjesta, porazbacano po djelima koja su ponajčešće obuhvaćala kulturnu baštinu hrvatskoga naroda u cjelini. No, veći dio knjige plod je i Spinčićeva osobnog istraživanja, pa su – u cjelini – "Crtice" kao pregled obuhvatile kulturno i književno djelovanje istarskih i kvarnerskootočnih Hrvata od glagoljaškoga srednjovjekovlja do početka XX. stoljeća. Podsjećam samo na to da su u granice austrijske (cisaljtanijske) pokrajine Istre od Napoleonova sloma do 1918. god. ulazili i Kvarnerski otoci, te je u "Crticama" obuhvaćeno i njihovo duhovno nasljeđe.

Podaci o starijim razdobljima kada je riječ o Istri i Kvarnerskim otocima mogli su se, dakle, pronaći u objavljenoj literaturi, pa je Spinčićev doprinos u tome pogledu bio u rečenom stvaranju sinteze u jednoj knjizi, jasno – i uz uvrštene rezultate njegovih osobnih istraživanja.¹² Najviše je, pak, vlastitoga Spinčićeva truda utkano u pregled novijeg razdoblja – XIX. i početkom XX. stoljeća, te su sa stajališta književne povijesti, a donekle i muzičke i likovne, "Crtice" izvanredno značajne osobito kada se radi o toj, novijoj epohi. Riječ je, dakako, o epohi hrvatskoga narodnog preporoda u Istri s Kvarnerskim otocima, koja je u hrvatskim književnopovijesnim i povijesnim istraživanjima do Spinčića, a uglavnom i poslije njega – sve do novijega datuma – bila gotovo potpuno potisnuta na margine i nepoznata ne samo široj hrvatskoj javnosti nego i najužem krugu stručnjaka. U tome smislu, Spinčićevi podaci o piscima iz epohe preporoda u Istri upravo su dragocjeni, i njegove "Crtice" za svakoga književnog, pa i šire kulturnog povijesnika te povjesničara bile su nezaobilazne.

Prije Spinčića, naime, pregled povijesti hrvatske književnosti nastale u Istri i na otocima mogao se naći samo u opsežnijem novinskom članku Mata Dvorničića "Jugoslavenska književnost u Istri";¹³ sljedeći pregled – "Hrvatska književnost u Istri" Antuna Barca – objavljen je tek 1946. god. ali na ruskom, francuskom i engleskom jeziku, a na hrvatskom tek 1968. godine.¹⁴ Istina, pojedini zbornici ili sinteze o Istri poslije 1945. god. daju i okvirne književnopovijesne preglede, ali spominju uglavnom samo najpoznatije književne stvaratelje Istre; tako npr. zbornik "Istra i Slovensko primorje. Borba za slobodu kroz vjekove" iz 1952., "Knjiga o Istri" iz 1968., zbornik "Hrvatski narodni preporod u Dalmaciji i Istri" iz 1969. godine. Dvije knjige Bože Milanovića o hrvatsko-

na i nacionalna biblioteka, Ostavština, kut. 57, omotnica 5 i 6, dalje: SNBO). O Spinčićevoj ostavštini u Hrvatskome državnom arhivu u Zagrebu usp. lit. u bilj. 1.

¹¹ U Spinčićevoj se ostavštini nalazi nekoliko pisama Rikarda Katalinića Jeretova upućenih Spinčiću u povodu raspachavanja "Crtica". Tako, npr., u pismu od 17. IX. 1926. Katalinić obavještava Spinčića da je 50 primjeraka knjige odaslano u Trst, u Društvo "Prosvjeta za Istru"; u to Društvo, međutim, došao je policajac i tražio za zapaljenu baš "Crtice" i Gruber-Spinčićevu "Povijest Istre". Zaplijenjeni su svi zatečeni primjerci. SNBO, kut. 57, omotnica 5.

¹² Kao primjer može poslužiti Spinčićeva knjiga Slavensko bogoslužje u Istri, Zagreb 1922.

¹³ Mate Dvorničić, Jugoslavenska književnost u Istri, Obzor, br. 16, 17 i 18, Zagreb 21, 22. i 23. I. 1919.

¹⁴ Barčev je prilog tiskan 1946. god. u ediciji Julijska krajina, u aktualnome trenutku razgraničavanja između Italije i novostvorene Jugoslavije; na hrvatskome jeziku objavljen je u Barčevoj knjizi Hrvatska književnost Istre i Hrvatskog primorja, Zagreb-Rijeka 1968., 63-86.

me narodnom preporodu u Istri (1967. i 1973.) široka su panorama svih preporodnih zbivanja, pa je u njima književno stvaralaštvo samo jedan od segmenata toga širokoga kretanja u prošlosti; podatke o književnom radu mnoštva ličnosti koje Milanović spominje teško je i pronaći u mnoštvu ostalog materijala.¹⁵

Spinčićeve "Crtice" ostajale su, dakle, i u naše vrijeme osnovni putokaz, pa tako i za autoricu ovoga priloga.¹⁶ U pregledima hrvatske književne povijesti i povijesti općenito moglo se od Istrana naći samo na Eugena Kumičića, govorilo se samo o Viktoru Caru Eminu, Rikardu Kataliniću Jeretovu i Antu Tentoru, a Mate Bastian, npr., bio je tek spomenut. Bogato glagoljaško srednjovjekovlje u tim pregledima, jasno, našlo je svoje dolično mjesto, a najslabije su ostali poznati upravo pisci Istrani iz doba preporoda. Hrvatski književni historičari pratili su samo književna zbivanja u Banskoj Hrvatskoj u XIX. i na početku XX. stoljeća, a istarsko-otočni je preporodni krug pisaca ostajao potpuno zanemaren.

Razlog za takvu književnopovijesnu situaciju bio je u tome što su ostale hrvatske zemlje, pa i Istra, u odnosu na hrvatsku književnu maticu u Banskoj Hrvatskoj tijekom rečenoga razdoblja kretale izdvojenim putovima razvoja; došlo je tako do stupnjevitosti u evoluciji pojedinih dijelova hrvatske literature, a neki govore i o atipičnosti razvoja istarskoga književnog kruga u odnosu na književnu središnjicu. Ta je središnjica hitala u svome razvoju naprijed, zapostavljajući sve ono što nije avangardno u tome vremenu; prošavši ranije kroz preporodnu epohu, ta je struja hrvatske literature – ne uvažavajući zakonitosti društvenoga, vrlo specifičnoga razvoja istarskih Hrvata – sve istarske preporodne pisce proglašavala arhaičnima, epigonima ilirizma, pa ih je zbog toga i ostavljala potpuno postrani, izvan sfere književnih i povijesnih istraživanja. Tako je ostalo i u novije doba, nakon II. svjetskog rata, no unatrag nešto više od dva i pol desetljeća uloženi su znatni naponi upravo u istraživanje i proučavanje književnih a time i povijesnih zbivanja u epohi hrvatskoga narodnog preporoda u Istri, pa je i objavljen veći broj radova s toga književnopovijesnog područja.¹⁷

No, ni u međuraću, pa ni kasnije još neko vrijeme, ni Spinčićeve "Crtice" nisu znatnije izmijenile takvo stanje u hrvatskoj književnoj povijesti, a ni u historiografiji općenito. Dijelom je tome pridonio i sâm autor "Crtice" naglašavajući veliku širinu svoga kulturnopovijesnog zahvata; Spinčić je, naime, u svome "Predgovoru" izričito naglasio: "Ne bijaše mi ni na kraj misli, da bih napisao znanstveno djelo o hrvatskoj književnosti u Istri". te potom dodaje da će knjiga biti "poboljšanje svega onoga te zemlje, što se gdje nalazi na papirima napisana, u knjigama natiskana, na kamenima ukljesana".¹⁸

¹⁵ Milanović, Hrvatski, n. dj. u bilj. 3.

¹⁶ Gotovo tri desetljeća istražujem književno naslijeđe Istre i Kvarnerskog primorja, a god. 1980. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu obranila sam doktorski rad s temom "Hrvatska preporodna književnost u Istri". U počecima rada na proučavanju hrvatske književnosti u Istri s Kvarnerskim otocima u preporodnoj epohi Spinčićeve su mi "Crtice" zaista bile jedan od prvih orijentira.

¹⁷ Usp., npr., Mirjana Strčić, Careva pisma iz Liburnije. Izbor iz korespondencije Viktora Cara Emina s Rikardom Katalinićem Jeretovim, Opatija-Rijeka 1970.; Istarska beseda i pobuna, sv. 1 i 2, Pula 1984. i 1985.; Istarska pjesmarica. Antologija hrvatskog pjesništva Istre XIX. i XX. stoljeća, knj. 1 i 2, Pula 1989., i Temelji književne epohe, n. dj., u bilj. 3; autorica je, uz to, objavila i mnogo znanstvenih i stručnih priloga s tom problematikom.

¹⁸ Spinčić, Crtice, n. dj., 3.

Iz toga rakursa Spinčić je i sagledao pisanu hrvatsku baštinu u Istri; nije bio književni povjesnik, nego je želio pokazati koliko je mnoštvo imena u hrvatskoj kulturnoj povijesti i povijesti Istre uopće, koliko je djela nastalo u hrvatskome istarskom okružju. Kako rekosmo, "Crtice" su ostajale čin dokazivanja hrvatstva Istre.

Iako je naglasio da nema znanstvenih pretenzija, u uvodnom poglavlju Spinčić je pedantno naveo literaturu kojom se služio te izvore iz kojih je sâm crpio podatke.¹⁹ Navedena literatura odnosi se uglavnom na ranija razdoblja, ponajprije na hrvatsku glagoljsku baštinu, dok je za predstavnike novijega razdoblja Spinčić sam pronalazio podatke najčešće po tadašnjim glasilima, od rodbine,²⁰ prijatelja²¹ ili od autora samih.²²

Sama knjiga podijeljena je u tri dijela – doba do kraja XV. st., potom do sredine XIX. st. te do "najnovijih vremena", kako veli autor.

Prvi dio knjige obuhvaća glagoljske spomenike, ponajčešće crkvene, od Kločeva glagoljaša iz prve polovice XI. st. dalje, prikazujući danas već klasični inventar najstarijih glagoljskih misala, brevijara, rituala, zbornika različitih sadržaja; rukopisi svjetovnoga sadržaja također se prate kronološki, od Istarskoga razvoda dalje, s pregledom zbornika, statuta, darovnica, oporuka. Zasebno su izvučena imena najstarijih hrvatskih istarsko-otočnih notara – od popa Mikule koji je pisao hrvatski tekst Istarskoga razvoda, do popa Jakova, javnoga notara u Omišlju oko 1488. godine.

Drugo poglavlje "Crtica", prateći vrijeme od XV. do sredine XIX. stoljeća, kreće od pregleda najstarijih hrvatskih štampanih knjiga – od prvotiska Misala, preko knjiga tiskanih u senjskoj tiskari, u štamparijama Venecije, Rima itd. Od starijih pisaca Spinčić se više zadržao na Franu Glaviniću, a redom su nabrojena izdanja katekizama, propovijedi, molitvenika te rukopisi različita sadržaja, nastali uglavnom tijekom XVIII. stoljeća. Osobito je važno da je autor istakao ličnosti koje se u Istri i na otocima javljaju u osvitu hrvatskoga narodnog preporoda na prijelazu iz XVIII. u XIX. stoljeće – Vrbničanina Ivana Feretića, Tinjanca Josipa Voltića, a upozorio je i na negativan primjer odnarođenoga Petra Stankovića²³ iz istoga doba.

Posebna pažnja posvećena je i tradiciji stare glagoljaške Službe Božje, pa je u tome smislu priložen iscrpan pregled po biskupijama. Zasebno su prikazani i svi ovdašnji samostani, a i ovdje su poimence nabrojani svi poznati notari te sačuvani rukopisi iz ovog razdoblja. Na kraju poglavlja uključen je književnopovijesni pregled razdoblja reformacije, tj. njezinih odraza u Istri, s poznatim imenima Matije Vlačića, Antuna Dalmatina, Stjepana Konzula, uz spomenute i njihove suradnike.

¹⁹ Isto, 5-8.

²⁰ Npr., podatke o Ernestu Jelušiću, učitelju, pjesniku i uredniku učiteljskoga časopisa "Narodna prosvjeta", V. Spinčić je u pismu dostavila Jelušićeva supruga Ruža; pismo je datirano 17. VII. 1924. SNBO, kut. 58, omotnica 1.

²¹ Mnogo podataka dobio je Spinčić, npr., od Vrbničanina dr. Dinka Trinajstića, odvjetnika i jednoga od istaknutijih sudionika hrvatskoga narodnog preporoda u Istri s Kvarnerskim otocima, ili od Baščanina Vinka Premude, također preporoditelja, te pjesnika i marljiva skupljača glagoljskih spomenika. SNBO, kut. 58, omotnica 2.

²² Podatke o sebi Spinčiću su osobno poslali, npr., Andrija Mohorovičić, Mate Dvorničić, Vinko Premuda, Karlo Lukež itd. SNBO, kut. 58, omotnica 1 i 2.

²³ Usp. tit. u bitj. 17.

Treći, završni dio "Crtica" istakla sam već kao najvredniji – polazeci od činjenice da je u hrvatskoj književnoj povijesti najmanje poznato upravo razdoblje XIX. i početka XX. st. kada je riječ o Istri i Kvarnerskim otocima. Spinčić je imenovao devedesetak djelatnika, s priloženim osnovnim bio-bibliografskim podacima, a ponajčešće s iscrpno navedenim doprinosima samome toku hrvatskoga narodnog preporoda. Spinčić nije pisao književnu povijest – to je rekao i sâm – a kriterij mu je na prvi pogled dosta neujednačen; tako uz imena najpoznatijega istarskog književnika Eugena Kumičića ili svjetski poznatoga znanstvenika Andrije Mohorovičića nailazimo i na ime Šima Kvirina Kozulića, koji je napisao samo jedan priručnik, i to iz pomorskoga prava, a i taj je ostao netiskan. No, Kozulić je Spinčiću bio važan iz drugih razloga: punih 26 godina predavao je na pomorskoj školi u Malom Lošinj, inače poznatom talijanaško-talijanskom uporištu; u toj sredini Kozulić je osnovao podružnicu Družbe sv. Ćirila i Metoda,²⁴ utemeljeio osnovne škole u Malom i Velom Lošinj, njegovim zalaganjem osnovane su čitaonica i posujlnica, a on sâm, osobno, kao zastupnik u Istarskom saboru neustrašivo je branio prava istarskih Hrvata (i Slovenaca), kako veli Vjekoslav Spinčić.²⁵

Donekle se kriterij za uvrštavanje u "Crtice" svodio na to je li određena osoba objavila kakav rad, pa su stoga – redom – navedeni i pisci objavljenih vjersko-crkvenih knjiga, priložen je i popis svih izdanja Staroslavenske akademije u Krku, zabilježena su imena svih autora školskih čitanki, urednika istarskih glasila, pa čak i samo njihovih suradnika/pisaca stručnih priloga iz različitih oblasti.

U "Criticama" se nalaze imena gotovo svih pripadnika hrvatskoga književnog preporodnog kruga u Istri s Kvarnerskim otocima – od Andrije Marota Jurjenića za čije je samo dvije pjesme Spinčić znao, do Milana Marjanovića i Eugena Kumičića, kao i imena svih važnih i manje važnih Hrvata Istre i otočana koji su se istakli na raznim područjima. Pojedini pisci koji nisu uspjeli objaviti zasebnih knjiga svojih ostvarenja Spinčić je znao dati jednako prostora koliko i najpoznatijim književnicima, znanstvenicima itd. Možda mu je kao autoru bila važnija opća preporodna, nacionalno-politička djelatnost ponekoga od navedenih i malo inače poznatih pisaca, a možda je u takvim slučajevima polazio od pretpostavke da se za afirmirane pisce ionako zna, a da javnosti valja predstaviti i one manje poznate. U svakom slučaju, autoru "Crtica" bilo je važno potvrditi brojnost hrvatskih književnih stvaralaca u Istri i na otocima, jer je i taj broj morao potvrditi hrvatski karakter Istre i osporiti iredentističku i fašističku teoriju o niskome stupnju kulturnoga razvoja hrvatske narodne mase u Istri.

Završne stranice "Crtica" posvećene su glazbenim hrvatskim stvaralocima – onima manje poznatim kao što je Artur Gervais, uz najpoznatije – Matka Brajšu Rašana i Ivana Matetića Ronjgova. Spinčić se osvrnuo i na likovne umjetnike, od Vicenta iz Kastva dalje, do stvaralaca XIX. stoljeća. Na kraju, priložen je osvrt na usmenu narodnu književnost hrvatskoga naroda u Istri, na "njegovo skupno duševno blago", kako veli autor; navedena su i imena poznatih skupljača te objavljen zbirke u kojima se nalaze istarske narodne pjesme.²⁶

²⁴ Viktor Čar Etnin, *Moja sjećanja na Družbu sv. Ćirila i Metoda za Istru*, Zagreb 1953.

²⁵ Spinčić, *Crtice*, n. dj., 102-103.

²⁶ Isto, 151-158.

Pedantno, gotovo školnički, Spinčić je inventarizirao sve što se može svesti pod pojam pisanoga književnog i kulturnog naslijeđa istarskih i otočnih Hrvata. Mogu se, dakako, izreći i kritičke opaske o "Criticama", o nekim faktografskim netočnostima, o odsutnosti čvrstoga kriterija u koncepciji samoga rada, ali se ne može poreći tvrdnja da su "Crtice" u svome vremenu ostvarile zadatak koji im je Spinčić namijenio. A to je, prije svega, bilo potvrđivanje hrvatskoga značaja Istre: "Može se spaljivati knjige i spise, iskljesavati napise i razarati spomenike, zatvarati škole i crkve, tjerati ljude iz njihove rodne zemlje, – ali nema sile, koja bi uništila ono, što su naši Istrani, na polju hrvatske književne kulture, kroz vijekove stvorili, nit koja bi iz našega hrvatskoga naroda Istre istrгла njegov hrvatski jezik i sve ono što je s njim spojeno, i što je s njim stvarao i od roda do roda prenašao. Istra je od davne davnine i narodnosno i kulturno pretežno hrvatska zemlja."²⁷

S nešto samo vremenskoga razmaka, osim svojih "Crtica" 1926. god. Spinčić je 1924. god. objelodanio i studiju "Razvitak narodnog preporoda u Istri" u koautorskoj knjizi "Povijest Istre"²⁸ s Danom Gruberom, a 1925. god. i znatan broj jedinica u velikom leksikonu "Znameniti i zaslužni Hrvati (...)", i to o najvažnijim istarskim i kvarnerskootočnim Hrvatima.²⁹ Tako je upravo tih godina, najtežih u povijesti istarskih Hrvata, Vjekoslav Spinčić učinio izvanredno mnogo za svoj zavičaj, i to ne samo dokazivanjem hrvatskoga karaktera Istre nego i potvrđivanjem značajnoga udjela istarskih Hrvata u ukupnosti hrvatske nacionalne baštine. Ipak, kao zaokružena cjelina, Spinčićeve "Crtice iz hrvatske književne kulture Istre" ostale su njegovo najpoznatije ostvarenje, a dugo vremena i najneposredniji izvor za poznavanje povijesne baštine istarskih i kvarnerskootočnih Hrvata.

Summary

THE IMPORTANCE OF VJEKOSLAV SPINČIĆ'S "CRTICE"

Mirjana Strčić

Vjekoslav Spinčić (born in 1848 in Spinčići, Kastavština, died in 1930 in Sušak, Croatia), the catholic priest, teacher, politician and the Croatian national revivalist in Istria and Kvarner Islands. After the year 1918 he lived as a refugee fleeing from the Italian authorities. Among the works he published as a publicist and historian is the capital historical work entitled "The Survey of the Croatian Literary Culture of Istria", published in 1929. In the period between the two World Wars, it drew the attention of the public, both in Croatia and abroad, to many distinguished men who created the basic cultural and historical values of the Croats in Istria and Kvarner Islands.

²⁷ To su završne riječi kojima je Spinčić zaključio sadržaj svojih Crtica, 158.

²⁸ Dane Gruber, Povijest Istre, Zagreb 1924.

²⁹ Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti 925-1925, Zagreb 1925.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

POSVEĆEN DVADESETPETOGODIŠNJOJ SURADNJI
HRVATSKIH I GRADIŠĆANSKIH POVJESNIKA

IZDAVAČ: Društvo za hrvatsku povjesnicu

REDAKCIJSKI ODBOR

Mirjana GROSS, Zagreb

Ivan KAMPUŠ, Zagreb

Tomislav RAUKAR, Zagreb

Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Ivan KAMPUŠ

TAJNIK REDAKCIJE

Ivica PRLENDER

LEKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Društvo za hrvatsku povjesnicu

Zagreb, Odsjek za povijest, Filozofski fakultet

Ul. Ivana Lučića 3

Narudžbe šaljite na navedenu adresu

Cijena ovog broja iznosi 130 kuna

Izdanje časopisa sufinancira

Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske

Slog i prijelom na kompjutoru: DENONA, Pergošićeva 8 – Zagreb

Tisak: KRATIS, Vrapčanska 15 – Zagreb, ožujak 1996.